

Jan ADAMCZYK¹

POLSKA GOSPODARKA WOBEK GLOBALNEGO KRYZYSU

W artykule zdiagnozowano główne przyczyny załamania gospodarczego, jakie nastąpiło w skali globalnej z końcem pierwszej dekady XXI w. Wskazano również na konsekwencje kryzysu oraz perspektywy, jakie w jego kontekście rysują się dla polskiej gospodarki.

1. WSTĘP

Symbolicznym początkiem ostatniego kryzysu finansowego było bankructwo banku Lehman Brothers we wrześniu 2008 r. Zajście to wkrótce odbiło się na gospodarce globalnej, wywołując zachwianie jej fundamentów. Przez kolejne miesiące media niemal codziennie donosiły o kryzysie, przekazując niepokojące wiadomości i prognozy gospodarcze.

Po upływie przeszło roku można już jednak stwierdzić, iż Polsce udało się uniknąć wielu problemów, które dotknęły inne gospodarki w regionie. Warto zatem przyjrzeć się przyczynom największego załamania gospodarczego od czasów Wielkiego Kryzysu z przełomu drugiej i trzeciej dekady XX wieku oraz sytuacji gospodarczej, jaka wytworzyła się pod jego wpływem w Polsce.

2. PRZYZYNY KRYZYSU GOSPODARCZEGO ORAZ JEGO REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE

Wśród przyczyn zakłóceń na światowych rynkach finansowych, a w konsekwencji przeniesienia się tych zaburzeń na sferę realną gospodarek, wymienia się zarówno zjawiska o charakterze makro-, jak i mikroekonomicznym. Wśród tych pierwszych do najważniejszych należy zaliczyć narastającą w ciągu ostatniego dziesięciolecia skalę globalnych nierównowag oraz problemy, jakie były wynikiem długotrwałego utrzymywania się realnych stóp procentowych na niskim poziomie. Kryzys miał również pewną liczbę przyczyn o charakterze bardziej mikroekonomicznym, związanych przede wszystkim z funkcjonowaniem systemu finansowego i finansowymi aspektami działalności innych podmiotów. Najważniejsze z nich to wadliwa struktura bodźców, błędy w technikach pomiaru i wyceny ryzyka oraz w zarządzaniu, niewłaściwa struktura nadzoru właścicielskiego, a także niedoskonałości systemu regulacyjnego (łącznie z polityką nadzorczą)².

Należy zauważyć, iż w następstwie negatywnych zjawisk gospodarczych pojawiło się poważne zróżnicowanie regionalne. O ile kraje rozwijającej się Azji utrzymują w dobie kryzysu wysokie tempo wzrostu (co jest przede wszystkim zasługą Chin i Indii oraz efektem wdrożenia przez władze tych państw dużych pakietów stymulacyjnych), o tyle poważna recesja dotknęła wiele państw europejskich – w tym przede wszystkim kraje bałtyckie i Ukrainę.

¹ Prof. dr hab. inż. Jan Adamczyk, Katedra Marketingu, Wydział Zarządzania i Marketingu, Politechnika Rzeszowska.

² Por. *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2009, s. 4–5.

Globalny kryzys dał się odczuć w krajach regionu Europy Środkowo-Wschodniej w czterech najważniejszych obszarach. Po pierwsze, nastąpiło załamanie eksportu do krajów Europy Zachodniej. Po drugie, problemem stało się silne ograniczenie przepływów inwestycji bezpośrednich (FDI) w skali całego świata, dotyczące szczególnie boleśnie kraje regionu przyzwyczajone w ostatnich latach do znacznego napływu FDI. Po trzecie, kryzys zaufania na światowych rynkach finansowych spowodował drastyczne ograniczenie dostępu do prywatnego kapitału. Po czwarte wreszcie, wszystkie te czynniki doprowadziły do zjawisk kryzysowych wewnątrz gospodarek krajów Europy Środkowo-Wschodniej: do osłabienia siły walut, wzrostu bezrobocia, problemów w sektorze finansowym, pogorszenia się sytuacji budżetowej, nastrojów firm i konsumentów³. Jak dotąd, na tle sąsiednich państw Polska jako największy kraj regionu, stabilny politycznie i gospodarczo, najmniej odczuła skutki załamania gospodarczego.

3. GOSPODARCZE KONSEKWENCJE KRYZYSU

To, iż polska gospodarka oparła się światowemu kryzysowi, było możliwe przede wszystkim za sprawą dużego rynku wewnętrznego, tworzonego przez blisko 40 mln konsumentów. Ponadto rozwój gospodarczy w mniejszym stopniu niż w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej zależy w Polsce od warunków zewnętrznych. Rodzimy sektor małych i średnich podmiotów rynkowych w większości finansuje swoją działalność ze środków własnych, co stawia go w korzystnej sytuacji. Dzięki temu przedsiębiorcy są bardziej odporni na zaostrzenie polityki kredytowej instytucji finansowych. Z drugiej jednak strony polskie banki oraz organy nadzoru finansowego wykazały podejście ostrożniejsze niż w innych krajach.

Zawirowania w gospodarce światowej nie pozostały bez wpływu na bieżącą sytuację gospodarczą w kraju. Konfederacja Pracodawców Polskich sporządziła analizę sytuacji na polskim rynku, obejmującą okres od lipca 2008 r. do lipca 2009 r. oraz w poszczególnych kwartałach. Według przygotowanego zestawienia:

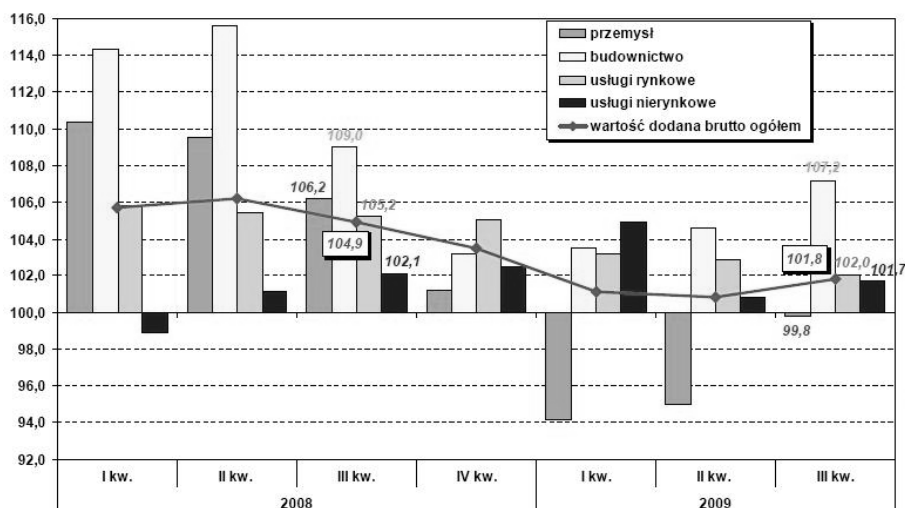
- przeciętne miesięczne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw spadło o 2,2%;
- przeciętne realne wynagrodzenie brutto w przedsiębiorstwach wzrosło o 0,5%;
- dynamika spożycia indywidualnego w tych okresach wyniosła odpowiednio: 5,3%, 3,3%, 1,9%;
- dynamika nakładów brutto na środki trwałe kształtowała się następująco: 4,6%, 1,2%, -2,9%;
- stopa bezrobocia rejestrowanego zmieniała się następująco: 9,5%, 11,2%, 10,7%⁴.

W ciągu pierwszych trzech kwartałów 2009 r. PKB w naszym kraju nieznacznie wzrastał (rys. 1). Dzięki temu Polska znalazła się w „elitarnym gronie” państw, których gospodarki zachowały wzrost gospodarczy. Dodatnia dynamika produktu krajowego brutto wynikała głównie z tego, iż podstawowym czynnikiem, który go kształtuje, jest nadal wysoka wewnętrzna konsumpcja. Ponadto udział handlu zagranicznego do PKB jest w Polsce najniższy, co w sytuacji znacznych spadków (zwłaszcza eksportu) jest mniej odczuwalne.

³ Raport z transformacji. Twarde lądowanie. Europa Środkowo-Wschodnia wobec globalnego kryzysu, XIX Forum Ekonomiczne (Krynica Zdrój, 9–12 IX 2009), PricewaterhouseCoopers, http://www.pwc.com/pl_PL/pl/publikacje/Twarde-ladowanie-pl.pdf, s. 5.

⁴ P. Rogowiecki, Światowy kryzys kończy rok, <http://www.kpp.org.pl/index.html?action=sai&ida=10246>.

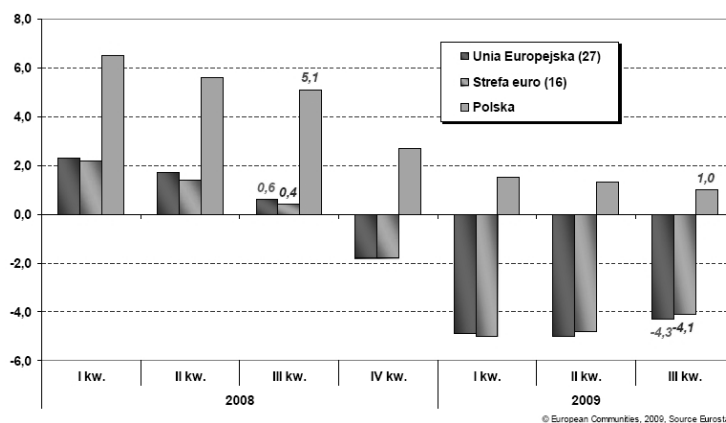
Rys. 1. Wartość dodana brutto (analogiczny okres roku poprzedniego = 100)

Źródło: *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej Polski*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, grudzień 2009, Warszawa-
http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/POZ_konferencja_DI_listopad_2009.pdf.

W ostatnim kwartale 2008 r. i trzech pierwszych kwartałach 2009 r. kraje Unii Europejskiej oraz strefy euro odnotowały znaczące spadki PKB (rys. 2). Taka sytuacja jest niekorzystna dla krajowych przedsiębiorstw, gdyż Wspólnota Europejska jest organizmem silnie połączonych gospodarek i kłopoty jednych państw mają silny wpływ na to, co dzieje się w innych.

Rys. 2. Produkt krajowy brutto (zmiana w %, rok do roku, wyrównany sezonowo)

Źródło: *Ibidem*

© European Communities, 2009. Source Eurostat

W świetle przywołanych zjawisk, które w kontekście międzynarodowym należy uznać za pozytywne, można wskazać negatywne następstwa oraz zagrożenia dla polskiej gospodarki, związane z globalnym kryzysem – przede wszystkim zwiększenie bezrobocia oraz ograniczenie akcji kredytowej banków. Wzrost zarejestrowanej liczby osób pozostających bez pracy nie przybrał wprawdzie takiej skali, jak w innych krajach, ale jest wyraźnie dostrzegalny. Natomiast mniejsza liczba udzielanych kredytów (przede wszystkim firmom, a w nieco mniejszej skali osobom indywidualnym) to główny mankament krajowego systemu finansowego, wynikający ze wzrostu ryzyka związanego z niewypłacalnością klientów.

4. PERSPEKTYWY DLA POLSKIEJ GOSPODARKI ORAZ POLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW

W okresie, gdy świat ogarniał kryzys finansowy, nasz kraj był w relatywnie bezpiecznej sytuacji makroekonomicznej w porównaniu z innymi krajami regionu. Dane statystyczne dotyczące stanu gospodarki światowej, opublikowane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), dają podstawy do ostrożnego optymizmu – choć gospodarka światowa wciąż jest daleko od pełnej stabilizacji, największe od dziesięcioleci załamanie gospodarcze wydaje się stopniowo zbliżać ku końcowi. Niemniej dane za ostatni okres obrazują skalę bieżącego kryzysu. O ile w 2007 r. tempo światowego wzrostu gospodarczego wynosiło 5,1%, zaś w 2008 r. – 3,1%, to w 2009 r. osiągnęło ono najprawdopodobniej wartości ujemne. Na 2010 r. przewiduje się wzrost globalnego PKB jedynie o 2,5%. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że kraje rozwijające się i rynki wschodzące (traktowane *en bloc*) najpewniej unikną recesji. Ich tempo wzrostu, które w 2007 r. było na poziomie 8,3%, a w 2008 r. 6,0%, w roku oscylowało w okolicy 1,5%, by w 2010 r. osiągnąć poziom 4,7%⁵.

Zgodnie z prognozami Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych „Lewiatan” krajowe przedsiębiorstwa, aby sprostać nadchodzącym wyzwaniom związanym zżywieniem gospodarczym, muszą powrócić do tendencji, jakie zarysowały się przed globalnym kryzysem. Zdaniem tej organizacji rodzime podmioty rynkowe powinny zatem:

- przedstawić swoje strategie na budowanie pozycji konkurencyjnej w oparciu o jakość produktów, a nie o cenę, oraz podjąć działania proinnowacyjne we wszystkich obszarach swojej działalności;
- przedstawić się na działanie w średnim i długim horyzoncie czasowym (przedsiębiorstwa nie powinny zwlekać z inwestycjami, gdyż każde opóźnienie zmniejsza szanse na wzrost wartości firmy w długim okresie, a także zagraża jej przetrwaniu);
- zacząć akceptować konieczność korzystania z zewnętrznego finansowania – z korzystania z dźwigni finansowej, bowiem w okresie ożywienia gospodarczego jest to nieodzowne;
- utrzymać tendencję do rozwoju kapitału ludzkiego; do rozwoju kompetencji (wiedzy i umiejętności, a także chęci ich wykorzystania) pracowników należy jednak dołączyć rozwój pozostałych elementów kapitału intelektualnego – relacji zewnętrznych i wewnętrznych;

⁵ P. Bagiński, *Światowy kryzys gospodarczy i jego wpływ na kraje rozwijające się*, [http://www.gdrg.pl/attachments/124_policy_papers_nr_1_2009\(1\).pdf](http://www.gdrg.pl/attachments/124_policy_papers_nr_1_2009(1).pdf) (Global Development Research Group Policy Paper, 1/2009), s. 1.

- zwiększyć wiedzę i profesjonalizm w zarządzaniu finansami, ryzykiem i informacją (której nadmiar zmniejsza efektywność działania);
- w większym stopniu opierać swoje działania na społecznej odpowiedzialności, traktując ją nie jako działalność charytatywną, ale jako element działalności biznesowej⁶.

Głównym czynnikiem wspierającym funkcjonowanie polskiej gospodarki w nadchodzących latach będą fundusze pochodzące z Unii Europejskiej. Finansowanie za ich pośrednictwem wielu dziedzin życia (m.in. infrastruktury, kapitału ludzkiego, innowacji technologicznych, ochrony środowiska, rozwoju regionalnego, modernizacji rolnictwa) będzie istotnym czynnikiem stymulującym gospodarkę. Środki wspólnotowe pozwolą także na dokonanie zmian o charakterze strukturalnym oraz przybliżą jakość życia polskiego społeczeństwa do zachodnich standardów.

Wzrost gospodarczy Polski w najbliższych latach determinowały będą przede wszystkim dwa czynniki – zewnętrzna koniunktura oraz stan finansów publicznych. Poprawienie się sytuacji gospodarczej największych partnerów handlowych Polski (w tym przede wszystkim Niemiec) przyczyni się do ożywienia w postaci wzrostu eksportu. Kluczowe w tym aspekcie będzie odradzanie się popytu konsumpcyjnego na wiodących zachodnio-europejskich rynkach. Spore zagrożenie stanowi natomiast nierównowaga finansów publicznych – wzrost deficytu budżetowego i narastanie długu publicznego. Za ich przyczyną polski rząd zmuszony zostanie do wprowadzenia radykalnych oszczędności, co może przyczynić się do hamowania odradzającego się wzrostu gospodarczego.

5. PODSUMOWANIE

Światowy kryzys finansowy nie wstrząsnął polską gospodarką, jak miało to miejsce w innych krajach. W Polsce nastąpiło jedynie spowolnienie rozwoju gospodarczego. Nie wystąpiła zatem recesja, co wynika przede wszystkim z dobrych wyników eksportu oraz sytuacji w zakresie konsumpcji. Silny popyt wewnętrzny wzmocnił koniunkturę, dzięki czemu udało się uniknąć wielu negatywnych skutków społeczno-ekonomicznych – w tym przede wszystkim gwałtownego wzrostu bezrobocia oraz pogorszenia nastrojów społecznych.

Obecnie gospodarki na świecie powoli zaczynają rosnąć, chociaż należy spodziewać się, że wzrost gospodarczy w ujęciu globalnym nie będzie w najbliższej perspektywie czasowej jeszcze wysoki. Stwarza to jednak duże szanse dla polskich przedsiębiorstw, które chciałyby zaistnieć na zagranicznych rynkach. W okresie wychodzenia z osłabienia gospodarczego rodzimi przedsiębiorcy powinni zatem intensywnie poszukiwać nowych, efektywnych rozwiązań. Pobudzanie zmian produktowych, organizacyjnych oraz marketingowych w warunkach kryzysu może bowiem przyczynić się do wyprzedzenia konkurujących podmiotów rynkowych, co w innych okolicznościach nie byłoby możliwe.

⁶ Por. R. Anam, *Co czeka polskie firmy w 2010 r.?*, <http://www.egospodarka.pl/48789,Co-czeka-polskie-firmy-w-2010-r,3,39,1.html>.

LITERATURA

- [1] Bagiński, P., *Światowy kryzys gospodarczy i jego wpływ na kraje rozwijające się*, [http://www.gdrg.pl/attachments/124_policy_papers_nr_1_2009\(1\).pdf](http://www.gdrg.pl/attachments/124_policy_papers_nr_1_2009(1).pdf) (Global Development Research Group Policy Paper, 1/2009)
- [2] *Raport z transformacji. Twarde lądowanie. Europa Środkowo-Wschodnia wobec globalnego kryzysu*, XIX Forum Ekonomiczne (Krynica Zdrój, 9–12 IX 2009), PricewaterhouseCoopers, http://www.pwc.com/pl_PL/pl/publikacje/Twarde-ladowanie-pl.pdf
- [3] *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2009

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- [1] Anam R., *Co czeka polskie firmy w 2010 r.?*, <http://www.egospodarka.pl/48789,Co-czeka-polskie-firmy-w-2010-r,3,39,1.html>
- [2] *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej Polski*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009 (XII), http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/POZ_konferencja_DI_listopad_2009.pdf
- [3] Rogowiecki, P., *Światowy kryzys kończy rok*, <http://www.kpp.org.pl/index.html?action=sai&ida=10246>

**POLISH ECONOMY
IN THE FACE OF THE GLOBAL CRISIS**

In the paper the main causes of the global economic recession, which occurred at the end of the first decade of the 21st century, are diagnosed. The author also points out the consequences of the crisis and the prospects for Polish economy visible in this context.